

Прање новца присутно је у свим земљама, а у свету се према проценама годишње "опере" од 600 до 1500 милијарди долара. Србија у тој области није изузетак, али, уместо да легализација прљавог новца буде сведена на минимум, новац стечен криминалом је у протеклој деценији несметано улазио у систем. У протеклој деценији прљави новац је преплавио Србију уз прећутну дозволу државе, која је лошим законодавством омогућила његов улазак у легалне токове. Сматрало се да нелегалне профите треба искористити за спровођење приватизације, али као последица такве политике Србија се нашла у опасности да постане тзв. „заробљена држава“, у којој криминал подрива и контролише институције. То потврђује и случај нарко-клана Шарић, који је показао да прљави новац, упркос прокламованој борби против криминала, и даље готово несметано циркулише, и врши огроман негативни утицај на целокупно друштво.

Закон за лакше прање новца

Према проценама стручњака, у Србији се годишње опере између три и пет одсто БДП-а, односно до 1,7 милијарди евра, стечених различитим врстама криминала – трговина дрогом, оружјем, људима, уцене, разне преваре и утајом пореза. Током протекле деценије криминални новац је готово потпуно несметано улазио у легалне токове, што је било омогућено slabим институцијама и веома лошим Законом о прању новца из 2002. године. Овај закон је био пун рупа и недостатака, и толико лоше написан да не само да није спречио прање, већ је довео до тога да је Србија дошла у опасност да буде избачена из међународних организација које се баве овом области. У њему нису били садржани многи основни елементи Конвенције о прању новца усвојене 1990. године у Стразбуру, која представља један од основних међународних стандарда у тој области, иако је Србија потписник тог документа. Прање новца иначе подразумева три фазе - полагање нелегалног новца у банке и друге финансијске институције, раслојавање или одвајање прихода од противзаконитог извора и на крају улагање. У Закону из 2002. кривично дело прања новца није обухватало прве две фазе, што је омогућило да се огроман новац стечен утајама и криминалом убаци у легалне токове, највише кроз трговину некретнинама, куповину добара и приватизацију, у којој није проверавано порекло имовине.

Иако је 2005. донета Стратегија за борбу против корупције, неколико међународних истраживања потврдило је да је Србија у овом периоду била готово рај за прање новца и корупцију, а да су законодавство и пракса уместо да сузбију, допринели неометаном развоју ових појава. Извештај објављен 2006. године "Прање новца и организовани криминал у Србији 2000-2005" који је урадила групе домаћих и иностраних стручњака за

потребе ОЕБС-а и уз подршку Стејт департмента и Министарства правде САД, показао је да је у тих пет година забележено 76. 826 случајева економског криминала. Истраживање једне италијанске агенције, рађено 2006. за потребе ОЕБС-а, показало је велико учешће прљавог новца у приватизацији. Резултати истраживања су тада били поражавајући, а изнет је податак да у дотадашњем току приватизације није било случаја где је вршена контрола порекла капитала. Извештај Групе земаља за борбу против корупције Савета Европе (ГРЕКО) из 2008. потврдио је да прање новца у Србији представља озбиљан проблем. У извештају ГРЕКО потврђени су и бројни недостаци тадашњег Закона о прању новца, у коме законске одредбе о привременом блокирању сумњивих трансакција нису обухватиле сва кривична дела корупције. Закон такође није обавезивао све институције да подносе извештаје о сумњивим трансакцијама, а није постојао ни механизам за прањење да ли те трансакције обвезници пријављују Управи за спречавање прања новца. Такође, кривичне истраге у случајевима прања новца имале су врло ограничен успех, пошто су полицији и државном тужилаштву недостајали капацитет и експертизе како би адекватно деловале по извештајима у вези са сумњивим трансакцијама.

Циљ овакве државне политике био је да се спроведе приватизација и заради новац, али, мишљење да ће се власници прљавог капитала понашати легално се показало као илузија, јер се испоставило да се власници прљавог новца касније прљаво понашају и настоје да систем прилагоде себи, а не обрнуто. Резултат ове праксе је огромно прање новца и корупција, због чега Србија плаћа високу цену. Сада нам прети феномен тзв. “заробљене државе”, у којој криминалци и тајкуни не дозвољавају функционисање институција.

Игра жмурке

Готово деценију од почетка приватизације, јавност је суочена и даље са веома раширеном праксом корупције и прања новца, док борба против ових појава још не доноси адекватне резултате. Због обавеза које је Србија преузела према међународним институцијама, а и због опасности од санкција Савета Европе, после неповољног извештаја Комисије ГРЕКО, 2009. године је усвојен нови Закон о спречавању прања новца и тероризма, који је требао да донесе бројна побољшања. Новим законом је уведена ефикаснија контрола обвезника од стране прецизно дефинисаних државних органа, и омогућена несметана сарадња са другим финансијско-обавештајним службама. У циљу смањења могућности прања новца уведена је и забрана плаћања робе и услуга готовим новцем у износу који прелази 15.000 евра, а банке морају да Управи за спречавање прања новца шаљу податке о свакој трансакцији већој од 15 хиљада евра.

Банкарски систем је веома важна карика у прању новца, који, према мишљењу стручњака мора да буде под надзором државних институција. Улаз у легални банкарски систем је прва фаза прања новца и представља саму поенту легализације средстава, али сматра се да се терет борбе против прања новца не може пренети само на банке, ревизорске куће, адвокате, рачуновође, већ механизми извештавања, надзора и контроле треба да постоје пре свега од стране државних институција, које треба да спрече располагање прљавим новцем.

О прању новца у Србији сада бар формално брине систем државних институција, који полази од Народне банке Србије или Комисије за хартије од вредности, Агенције за приватизацију, затим иде до Управе за спречавање прања новца као финансијско-обавештајне службе, а затим до полиције, тужилаштва и на крају судова. Сваки од ових субјеката има јасно дефинисану улогу, али цео систем не може да функционише ако било који чинилац не ради посао на прави начин. Сви сумљиви случајеви треба да се пријаве Управи за спречавање прања новца, која ако процени да у вези са одређеним трансакцијама или одређеним лицем постоји сумња да се ради о прању новца, податке о томе проследљује надлежним органима, пре свега тужилаштву и МУП-у. Међутим, да систем и даље не функционише показује и недавна преписка Управе и Агенције за приватизацију, који су се огласили након написа о прању новца у приватизацији у појединим медијима. Управа је наине недавно навела да од Агенције за приватизацију од јула 2008. године није добила ниједан захтев да пре приватизације преиспита околности које би спречиле потписивање уговора о продаји државних предузећа на аукцији. Агенција такође ни на било који дуги начин није изразила сумњу у порекло новца и кредибилитет купца, а како се наводи у саопштењу Управе, од априла 2002. Године, Агенција је такве захтеве упутила само два случаја. У случају тендерске приватизације, Агенција за приватизацију није доставила Управи за спречавање прања новца ниједно обавештење.

С друге стране, Агенција за приватизацију Србије је саопштила да је до сада Управи за спречавање прања новца послала дописе за 1.769 купаца ради утврђивања евентуалних сметњи за закључивање купопродајних уговора, а да је последњи допис послат 1. марта 2010. године. Дописи су, међутим, слати тек када се аукције окончају, јер према саопштењу Агенције, пре тога је немогуће дати податке о потенцијалном купцу друштвеног капитала. У Агенцији су такође саопштили да не постоји механизам да Агенција утврди да ли је у случају продаје неке фирме коришћен прљав новац, а да је само у једном случају Управа обавестила Агенцију да се ради о сумњивој трансакцији. Агенција је МУП-у проследила 170 захтева да провере податке које се односе на ревизорске извештаје, трансакције са повезним лицима, расподају капитала и друге податке о приватизованим предузећима, а тужилаштву за уочене неправилности 123 захтева.

Међутим, према речима директора Управе за спречавање прања новца Александра Вујичића, Управа сваке године у просеку отвори око 60 сумњивих предмета. У предметима који се у Управи оцене као сумњиви сада се најчешће појављује трговина некретнинама, али, у оваквом систему где најважније институције изгледа и даље жмуре, борба против корупције је изгледа остављена МУП-у, који на жалост често не реагује, или чека политичку одлуку за акцију. Недавно хапшење 50 осумњичених у више градова Србије, који се терете између осталог и за прање новца, показао је да борба против ове појаве може да функционише, макар и са задршком. Међутим, број судских процеса и пресуда у вези прања новца ранијих година је био веома мали, а није познато колико је судских поступака у вези ових случаја покренуто током 2009. и 2010. године.

Занимљиво је напоменути и да је Агенција за приватизацију поништила само једну приватизацију због учешћа прљавог новца, то када је у септембру 2007. године Сретен Јоцић (Јоца Амстердам) лично аплицирао за куповину „Еко продукта”. Приватизација је заустављена пошто је на дан када је требало да потпише уговор са Агенцијом, ступила на снагу Владина уредба којом се онемогућава право куповине осуђенима и онима који су под истрагом за дело запрећене казне више од пет година. Међутим, од тада криминалци ништа не купују на своје име, а уместо њих појављују се њихови рођаци или људи од поверења, али према речима директора Агенције за приватизацију Владислава Цветковића, Агенција ни од једне надлежне институције није добила обавештење да се ради о сумљивим случајевима.

Без политичке воље

У оваквим условима није чудо што је прање новца и даље врло заступљено, а као најдрастичнији случај за сада се показао случај браће Шарић, који је открио да су многи дуго жмурели док је овај криминални клан стварао огромну имовину. Министар правде Србије Слободан Хомен изјавио је да се верује да је имовина за коју је до сада утврђено да припада Дарку Шарићу тек десетина укупне вредности његовог власништва у Србији, а према мишљењима неких обавештених извора, то је случај стар десет година, и он не би опстао да није имао потпору. Познаваоци ове области такође сматрају да Шарић није ни највећи ни једини, и да сведочи о стању институција у Србији, које су слабе јер их гуши извршна власт, и које ће тешко моћи да предузму даљу акцију у том смеру, јер би у том случају многи полагали рачуне и на удар би дошли неки који су заштићени. Активности Шарића показале су да је српско друштво после дест година транзиције постало дубоко криминализовано, а да је корупција постала начин живота. Много новца се опере, а систем функционише у стању ендемске корупције. Према мишљењима стручњака, прање новца долази као последица ових појава, а бројни закони који постоје се не примењују. Закони и институције су од користи само ако постоји политичка воља за борбу против криминала. Србија има образоване и едуковане оперативце али је потребно да они

Заробљена држава

Пише: Младен Ђорђевић
недеља, 14 март 2010 15:32

поступају у складу са својим овлашћењима, а не по директиви партијских комесара на челу тих институција. Србији не недостају закони већ политичка воља за њихову одговарајућу примену.